

Панова Ірина Олексіївна

*викладач кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

Панова Ирина Алексеевна

*преподаватель кафедры туристического бизнеса и страноведения
Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина*

Panova Irina

*Teacher of the Department of Tourism Business and Country Studies
V.N. Karazin Kharkiv National University*

ORCID: 0000-0002-1975-5644

DOI: 10.25313/2520-2294-2019-1-4616

СУТНІСТЬ, ЕВОЛЮЦІЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО ЕТАПУ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

СУЩНОСТЬ, ЭВОЛЮЦИЯ И ХАРАКТЕРИСТИКА СОВРЕМЕННОГО ЭТАПА РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ

ESSENCE, EVOLUTION AND CHARACTERISTIC OF THE PRESENT STAGE OF DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL-ECONOMIC SYSTEMS

Анотація. Стаття присвячена визначенню, конкретизації й візуалізації сутності поняття «еколого-економічна система», розкриттю його найбільш загальних і суттєвих ознак, еволюції, змісту й меж.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що у сучасних умовах розвитку економічних, екологічних і соціальних систем, беручи до уваги активні процеси глобалізації, людство прийшло до незаперечного висновку, що реалізація політики економічного зростання не може забезпечити нормального існування людини на Землі. У статті розглянуто теоретичну сутність поняття «еколого-економічна система», методологічну основу її дослідження, співвідношення складових її компонентів – понять «економіка» і «екологія», етапи та закономірності розвитку еколого-економічних систем, характеристику сучасного стану глобальної еколого-економічної системи. У роботі наголошено, що категорія «еколого-економічна система» як важлива складова у взаємодії між суспільством і природою є сукупністю відносин (екологічних, економічних і соціальних), метою яких є найбільш ефективне використання природних благ для забезпечення як економічного зростання, так і максимізації добробуту людини і суспільства. Робиться висновок, що проблеми розвитку і наукового дослідження еколого-економічних систем існують через відсутність єдиного методологічного інструментарію дослідження даних систем і виникаючих відносин. Формування методології та методики наукового дослідження еколого-економічних систем стримується недостатньою обґрунтованістю теоретичних висновків. У зв'язку з цим головне завдання полягає в розробці загальної концепції дослідження еколого-економічних систем, яка дозволила б виробити єдину систему показників оцінки різноманітних компонентів, оптимальних з точки зору узгодження інтересів природи і економіки.

Ключові слова: еколого-економічна система, економіка, екологія, людина, протиріччя між суспільством і природою, навколишнє середовище.

Аннотация. Статья посвящена определению, конкретизации и визуализации сущности понятия «эколого-экономическая система», раскрытию его наиболее общих и существенных признаков, эволюции, содержания и границ.

Актуальность исследования обусловлена тем, что в современных условиях развития экономических, экологических и социальных систем, учитывая активные процессы глобализации, человечество пришло к неоспоримому выводу, что реализация политики экономического роста не может обеспечить нормального существования человека на Земле. В статье рассмотрены теоретическая сущность понятия «эколого-экономическая система», методологическая основа ее исследования,

соотношение составляющих ее компонентов – понятий «экономика» и «экология», этапы и закономерности развития эколого-экономических систем, характеристика современного состояния глобальной эколого-экономической системы. В работе отмечено, что категория «эколого-экономическая система» как важная составляющая во взаимодействии между обществом и природой является совокупностью отношений (экологических, экономических и социальных), целью которых является наиболее эффективное использование природных благ для обеспечения как экономического роста, так и максимизации благосостояния человека и общества. Делается вывод, что проблемы развития и научного исследования эколого-экономических систем существуют из-за отсутствия единого методологического инструментария исследования данных систем и возникающих отношений. Формирование методологии и методики научного исследования эколого-экономических систем сдерживается недостаточной обоснованностью теоретических выводов. В связи с этим главная задача состоит в разработке общей концепции исследования эколого-экономических систем, которая позволила бы выработать единую систему показателей оценки различных компонентов, оптимальных с точки зрения согласования интересов природы и экономики.

Ключевые слова: эколого-экономическая система, экономика, экология, человек, противоречия между обществом и природой, окружающая среда.

Summary. The article is devoted to the definition, concretization and visualization of the essence of the concept of «ecological-economic system», the disclosure of its most common and essential features, evolution, content and boundaries.

The relevance of the study is due to the fact that in modern conditions of development of economic, ecological and social systems, taking into account the active processes of globalization, humanity has come to the indisputable conclusion that the implementation of the policy of economic growth can not ensure the normal existence of man on Earth. The article considers the theoretical essence of the concept of «ecological and economic system», the methodological basis of its research, the ratio of its components of «economy» and «ecology», the stages and patterns of development of ecological and economic systems, a characteristic of the current state of the global ecological and economic system. The paper noted that the category of «ecological-economic system» as an important component in the interaction between society and nature is a set of relations (environmental, economic and social), the purpose of which is the most effective use of natural goods to ensure both economic growth and maximize welfare person and society. It is concluded that the problems of development and scientific research of ecological-economic systems exist due to the lack of a uniform methodological toolkit for the study of these systems and the emerging relationships. The formation of a methodology and methodology for the scientific study of ecological-economic systems is hampered by the insufficient validity of theoretical conclusions. In this regard, the main task is to develop a general concept for the study of environmental-economic systems, which would allow to develop a unified system of indicators for evaluating various components that are optimal in terms of coordinating the interests of nature and the economy.

Key words: ecological and economic system, economy, ecology, man, contradictions between society and nature, environment.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку економічних, екологічних і соціальних систем, беручи до уваги активні процеси глобалізації, людство прийшло до незаперечного висновку, що реалізація політики економічного зростання не може забезпечити нормального існування людини на Землі. На думку багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, глобалізація й економічне зростання ведуть до подальшого поглиблення поляризації в поділі світового багатства: розвинені країни — багатіють, бідні — біднішають.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Структура, специфіка і напрямки еколого-економічних досліджень в сучасному глобалізованому світі є предметом обговорення як в науковому та теоретичному планах, так і в практичній спрямованості. Проблеми існування еколого-економічних систем розглядається науковцями в таких контекстах, як аналіз специфіки впливу екологічного фактору на систему міжнародних економічних відносин,

визначення нових цілей у реалізації еколого-економічних трансформацій (Д. Белл [1], Д. Бьюлер [2], В. Вернадський [3], В. Данілов-Данільян [4], Г. Дейлі [5], К. Лосев [4] тощо). Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання розкриття сутності самого поняття «еколого-економічна система» та її ролі в економічному розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення, конкретизація і візуалізація сутності поняття «еколого-економічна система», його найбільш загальні і суттєві ознаки, еволюція, зміст і межі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначимо теоретичну сутність поняття «еколого-економічна система», що має на увазі оновлення методологічної основи проведення еколого-економічних досліджень за допомогою упорядкування парадигм політико-економічних основ і механізму моделі сталого розвитку. Відмінною особливістю еколого-економічної системи, з одного боку, є те,

що її основою і центральним принципом є те, що вона — частина більш масштабної екологічної системи, яка починається з повного усвідомлення того, що «економіка» і «екологія» є взаємозалежними системами. З іншого боку, еколого-економічна система — це ієрархічна система, що складається з великої кількості компонент, підсистем, елементів або частин, взаємодіючих між собою складним чином, які мають можливість утворювати просторові або тимчасові структури.

У сучасній науці еколого-економічна система повинна розглядатися не як набір деяких об'єктів, а як єдиний живий організм, перетворення якого людиною може проходити лише в межах принципів сталого розвитку, тобто з думкою про майбутні покоління, недотримання яких може призвести до необоротної зміни всієї системи, її переходу до кризового стану, що, у свою чергу, може викликати необоротну деградацію системи й загибель людства.

На нашу думку, будь-яку систему, в тому числі й еколого-економічну, складають не стільки кількість елементів, скільки їхній взаємозв'язок, взаємозалежність, взаємопроникнення та взаємна якісна обумовленість. Категорія «еколого-економічна система» як важлива складова у взаємодії між суспільством і природою є сукупністю відносин (екологічних, економічних і соціальних), метою яких є найбільш ефективно використання природних благ для забезпечення як економічного зростання, так і максимізації добробуту людини і суспільства. Крім цього, ці відносини мають забезпечувати максимально можливий рівень захисту навколишнього природного середовища від несприятливого впливу наслідків суспільного виробництва.

Однак на рубежі століть глобальні протиріччя між збільшенням суспільного виробництва і жорстко обмеженими можливостями біосфери ставлять під загрозу подальший розвиток людства. На порозі третього тисячоліття стало ясно, що соціально-екологічна ситуація настільки гостра, а деградаційні тенденції між суспільством і біосферою катастрофічно прогресують, що людство стало перед дилемою — вижити або загинути. У цьому контексті процес екологізації охопив всі науки — як природні, так і гуманітарні. Залежність економічної діяльності від своєї матеріальної бази — навколишнього природного середовища — була основною темою дослідження класичної, але не неокласичної економіки. Великими темпами розвивається і вдосконалюється теорія й методологія сучасної «екологічної економіки», що є міждисциплінарним напрямом досліджень екологічних, економічних і соціальних систем. Однак на тлі триваючих дебатів щодо

сучасного й майбутнього впливу людства на біосферу вчені прийшли до розуміння того, що сучасний соціально-економічний розвиток, заснований на фундаментальних категоріях економічної теорії, призводить до наростання глобальних суперечностей між функціонуванням екологічних, економічних і соціальних систем. З другої половини ХХ ст. людство визнало, що позитивне економічне зростання багато в чому досягалося за рахунок зростаючого пресингу на навколишнє природне середовище. Динаміка розвитку ключових показників розвитку світової економічної системи показує, що подібний розвиток у майбутньому ставить під загрозу не тільки існування екологічної системи в загальноприйнятому розумінні, а й саме існування людини на Землі, його цивілізації і культури.

Наразі перед сучасною наукою гостро стоїть питання: чи є екологія частиною економіки або економіка є частиною екології? З одного боку, переважна більшість вчених-економістів стверджують, що саме екологія є частиною більш загального поняття «економіка». Дана точка зору ґрунтується на тому, що одним з напрямків економіки є економіка природокористування, отже, екологія є розділом економіки, нерозривно пов'язаним з питаннями забруднення навколишнього середовища. З іншого боку, існує й інша, протилежна, точка зору, якої дотримуються вчені-екологи, що полягає в тому, що економіка існує як нерозривна частина екосистеми Землі, отже, економіка є частиною більш загального поняття «екологія».

Для більш детального розгляду даної проблеми, на наш погляд, необхідно звернути свій погляд на складові компоненти понять «економіка» і «екологія», а саме на людину. Саме людина, на нашу думку, є одним з найважливіших їх компонентів, який, з одного боку, об'єднує дані поняття, а з іншого — розділяє. Пов'язано це з тим, що, з одного боку, людина є важливою біологічною одиницею і тому є частиною природної системи і, відповідно, «екології», а з іншого боку — несе в собі властивості і якості громадської одиниці і в зв'язку з цим вважається активним членом соціальної системи (суспільства), у тому числі «економіки». Адже, говорячи про співвідношення понять «економіка» і «екологія», необхідно відзначити, що історично першою виникла природна система, з якої набагато пізніше з'явилася людина. Однак, при цьому, з точки зору категоріального співвідношення та ієрархії, «економіку» і «природу» можливо розглядати як категорії одного рівня, оскільки в основі своєї взаємодії вони мають єдиний об'єкт, а саме людину, що активно впливає як на економічні, так і на природні

процеси. Однак, абстрагуючись від категоріального рівня даних понять, можна констатувати, що будувати дані системи необхідно у гармонії й сумісності між собою. На жаль, сучасна економічна система багато в чому несумісна з екологічними системами, і на мікро-, і на глобальному рівнях. Глобальна економічна система практично повністю десинхронізована з існуючими екосистемами, і дана проблема стає все більш актуальною, особливо з урахуванням сучасних темпів економічного зростання.

В даному контексті пріоритетним наукової завданням є необхідність дослідження протиріч, як у системі «людина-природа», так і в системі «економіка-екологія», важливість чого можна пояснити як історичними фактами, так і сучасними кардинальними змінами в розвитку цивілізації, спостерігаючи наявність непропорційного зростання чисельності населення світу, багаторазове збільшення споживання енергії, природних ресурсів, продовольства, що, у свою чергу, зумовило масштабне забруднення навколишнього природного середовища.

На нашу думку, для найбільш коректного і повного відображення взаємодії в системі «людина-природа» слід проводити як історичний (вертикальний), так і еколого-економічний (горизонтальний) аналіз. Так, історично, на наш погляд, можна виділити три основних етапи розвитку відносин у системі «людина-природа»:

Перший етап — гармонія, що характеризується мінімальним антропогенним впливом людини на навколишнє природне середовище, коли навколишнє природне середовище представлялося як єдина цілісна система, з якої вийшла людина як невід'ємна частина даної системи, що повністю залежала від природи, яка надавала переважний вплив на її дуальність.

Другий етап — індустріальний, що характеризувався виникненням і бурхливим розвитком виробничих відносин, коли навколишнє природне середовище представлялося невичерпним джерелом природних ресурсів, а людина, використовуючи «безкоштовні» природні багатства, розвивала засоби та предмети праці, формуючи за допомогою виробничих сил суспільство як цілісну систему. В основі цього етапу лежала ідеологія максимізації використання природних ресурсів з метою максимального збільшення добробуту суспільства. У міру розвитку суспільства людина почала підпорядковувати собі природу, активно змінюючи її й використовуючи всі елементи природної системи для задоволення своїх потреб. Таким чином, сформувалася «ринкова економіка», в основі якої лежить природоруйнівний характер, що призвело до погіршення умов життєдіяльності суспільства, т.е. деградації природної системи.

Третій етап — сталий розвиток, що характеризується становленням, формуванням і пізнанням ноосфери, що дозволило суспільству усвідомити реальний рівень свого впливу на природне середовище й почати робити певні дії, спрямовані на охорону навколишнього природного середовища. Ідеї нескінченного прогресу і безмежного економічного росту змінюються ідеологією сталого розвитку. Спостерігається керований процес коеволюційного розвитку системи «людина-природа», метою якого є забезпечення здорового, продуктивного життя в гармонії з природою нинішній та майбутнім поколінням на основі збалансованого розвитку економічних систем, з урахуванням охорони (збагачення) культурної і природної спадщини.

На нашу думку, в основі еколого-економічного (горизонтального) аналізу має лежати міждисциплінарний зріз взаємодії економіки та екології, з визначенням структури виникаючих відносин. З цієї точки зору, можна констатувати, що проблемне поле еколого-економічних систем стало чітко формуватися тільки на початку ХХ ст. В цьому плані і проявляються основні принципи системної ієрархії: інтеграційних рівнів, дублювання щодо різноякісних структур, визначеності функціональної мети організації в межах зв'язків із середовищем і внутрішніх можливостей системи.

Таким чином, можна визначити, що під еколого-економічною системою пропонується розуміти частину техносфери, яка характеризується комплексом екологічних і економічних властивостей, в якій і економічні, і екологічні структури тісно взаємопов'язані потоками речовини, енергії та інформації, що формують комплекс екологічних і економічних відносин, які полягають в ефективному і раціональному використанні природних ресурсів.

Очевидно, що будь-яка еколого-економічна система має у своїй структурі чітко виражену ієрархію рівнів, тобто складається з нелінійно взаємодіючих підсистем і компонентів (систем більш нижчого рівня), які можна вмістити в деяку ієрархічну структуру, яка, по мірі розвитку підсистем, компонентів, підмножин і, як наслідок, всієї системи, формує ще великі функціональні об'єкти, з новими властивостями. Таким чином, спостерігається існування емерджентних властивостей еколого-економічної системи, що говорить про неможливість дослідження динаміки складних еколого-економічних систем лише шляхом їх ієрархічного розчленування на підсистеми й подальшого ізольованого їх вивчення, оскільки при цьому неминуче втрачаються властивості, які визначаються її цілісністю.

Однак, слід відзначити, що як екологічна, так і економічна системи мають певний рівень

самостійності і, отже, мають свої, багато в чому індивідуальні, вектори розвитку. У процесі взаємодії цих систем формуються специфічні відносини, за допомогою яких можна категоріально визначити і предметно охарактеризувати взаємини між економічними та екологічними суб'єктами в сучасних умовах господарювання. Першопричиною, яка визначає еколого-економічні відносини, може служити загальновідоме еколого-економічне протиріччя, сутність якого полягає в існуванні діалектичної єдності і взаємозв'язку об'єктивних екологічних та економічних потреб суспільства. Насправді, основа розвитку будь-якої еколого-економічної системи визначається взаємодією різного роду взаємозв'язків, які визначають ступінь її стабільності, рівноваги, стійкості і цілісності. Динамічний розвиток еколого-економічної системи постійно характеризується наближенням або видаленням її від стану рівноваги, а оскільки еколого-економічна система є відкритою системою, вона схильна до впливу зовнішнього середовища, отже, стан рівноваги в даній системі носить відносний і тимчасовий.

У нашому розумінні поняття рівноваги еколого-економічної системи представляється як процес збереження заданого стану нерозривності взаємозв'язків, взаємозалежностей і взаємин, а також набір дій, спрямованих на дотримання оптимального балансу економічних і екологічних характеристик і параметрів, що визначають загальний напрямок розвитку всієї системи. В даному контексті напрямки розвитку еколого-економічної системи можна визначити виключно збалансованістю існуючих економічних і екологічних параметрів і характеристик. Таким чином, з огляду на дані параметри і характеристики, можна стверджувати, що еколого-економічна система розвивається за певними закономірностями, правилами і законами, основними з яких є:

- посилення структурної взаємозв'язку і взаємозалежності всіх параметрів, що характеризують розвиток еколого-економічної системи;
- відповідність існуючих і потенційних продуктивних сил природно-ресурсному потенціалу;
- оптимальне зростання параметрів і характеристик еколого-економічної системи, що сприяє на формування умов її сталого розвитку в довгостроковій перспективі;
- розвиток і вдосконалення еколого-економічної системи, що здійснюються через збереження її цілісності і забезпечення динамічної рівноваги всіх її підсистем і елементів;
- нелінійна взаємодія всіх її підсистем і компонентів, що веде до визначення ієрархічної структури.

Сучасний стан і подальший розвиток глобальної еколого-економічної системи визначається наступними такими характеристиками:

- наявність чітко виражених системно-динамічних параметрів, які дозволяють формувати глобальні шляхи розвитку всієї еколого-економічної системи для отримання синергетичного ефекту;
- формування суб'єктно-об'єктних взаємин у системі «економіка-екологія», що відбувається під зростаючим тиском дегуманізації суспільства і світогляду;
- взаємини в системі «економіка-екологія» визначаються не стільки природними законами природи, скільки динамікою економічних, соціальних і екологічних потреб і інтересів суспільства, а також антропогенних перетворень навколишнього середовища;
- постійне збільшення темпів економічного росту призвело до неминучого формування протиріч: з одного боку, це прагнення суспільства зберегти навколишнє середовище від техногенного пресингу, а з іншого — максимальне задоволення потреб за рахунок розширення виробництва;
- внутрішня структура еколого-економічної системи обумовлює прямий вплив навколишнього середовища на умови суспільного виробництва;
- існування в еколого-економічній системі тріади взаємозв'язків: економічні зв'язки «людина-людина»; технологічні зв'язки «людина-засоби виробництва-природне середовище»; екологічні зв'язки між окремими природними елементами, які можуть здійснюватися як за участю людини, так і без неї;
- еколого-економічна система, що включає безліч елементів, взаємозв'язків і підсистем, є відкритою і схильна до впливу факторів, що дестабілізують її рівноважний стан;
- якщо в еколого-економічній системі змінити один або кілька структурних параметрів, то вся система стає нестійкою і починає формуватися якісно новий стан.

Очевидно, що крім цих характеристик, беручи до уваги наявність різних підсистем глобальної еколого-економічної системи, в якості основних кількісних і якісних показників, що описують стан даної системи в будь-який момент часу, можна виділити наступні:

- економічні показники (населення, промисловість, сільське і лісове господарство, будівництво, банківська сфера, транспорт, сфера послуг тощо) — виражають економічні наслідки впливу антропогенних чинників на навколишнє середовище;
- політичні показники (соціальна структура, політичні й соціальні інститути, юриспруденція,

політичні та громадські організації, управлінські структури і засоби масових комунікацій) — відбивають то, наскільки і яким чином громадська і політична діяльність впливає на навколишнє середовище і співвідноситься із цільовими і ціннісно-нормативними системами конкретного суспільства;

- енергетичні показники (видобуток, виробництво, переробка, транспортування, зберігання і споживання невідновних природних ресурсів, в тому числі і показники їх енергоефективності) — відображають енергетичну залежність економіки від невідновлювальних природних ресурсів.
- соціокультурні показники (наука, мистецтво, освіта, релігія, охорону здоров'я, засоби комунікації) — характеризують переважно духовну сферу, культурну орієнтацію суспільства, що дозволяє виявити рівень екологізації соціокультурних процесів і ціннісно-нормативної системи конкретного суспільства;
- етносоціальні показники (національні характеристики, етнічні, мовні та побутові особливості, традиції) — описують переважно історичні особливості природокористування конкретного етнічного утворення в певному географічному середовищі;
- екологічні (природні) показники (стан флори, фауни, атмосферного повітря, поверхневих і підземних вод, клімату), модифіковані природні показники (техніко-технологічний вплив, змінення ландшафтів, культивовані рослини і тварини) і показники штучної природи (технічні споруди, техніко-технологічні системи, житлові будинки й будівлі спеціального призначення, продукція промисловості і хімічні засоби) — характеризують сучасний стан навколишнього середовища;
- особистісні показники (біосоціальні, генетичні особливості, структурні аспекти індивідуальної діяльності, статус і рольові функції) — відображають соціальну активність і адаптацію людини до конкретного навколишнього середовища.

З огляду на перелічені характеристики, можна стверджувати, що сучасний стан проблемного поля еколого-економічних систем вимагає глибокого вивчення за допомогою формування і вдосконалення методологічного інструментарію екологічної економіки, з виділенням пріоритетних напрямів дослідження проблем стійкості еколого-економічної системи у широкому розумінні цього поняття.

Насправді еколого-економічна система тільки прагне до стійкості, будучи постійно нестійкою. Як зазначалося раніше, кількісні та якісні параметри та характеристики еколого-економічної системи

визначають складний і нестійкий характер внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків. Слід зазначити, що еколого-економічна система є досить динамічною, а її сталий розвиток має на увазі, що рівноважні характеристики даної системи, а також баланс економічних і екологічних параметрів зберігаються навіть при зовнішніх впливах. Стійкість (рівновага) всієї системи, на нашу думку, може бути як статичною, так і динамічною. Статична стійкість передбачає нульовий приріст параметрів еколого-економічної системи, а динамічна стійкість має на увазі безперервний рух, тобто зміну семи основних її кількісних і якісних показників (економічних, політичних, енергетичних, соціокультурних, етносоціальних, екологічних і особистісних), що характеризують стан елементів системи.

Рівноважний стан еколого-економічної системи, її стійкість або стабільність, хоча і носять тимчасовий характер, можуть проявлятися у вигляді певної кількісної та якісної сукупності економічних і екологічних характеристик і параметрів. Стабільність (стійкість) еколого-економічної системи можна визначити за допомогою оптимального співвідношення між основними макроекономічними показниками і якісними характеристиками суспільства, відповідності рівня економічних і технологічних методів природокористування оптимальним показникам розвитку, відновлення та збереження навколишнього середовища. Однак, стійкість, стабільність і рівновага системи досягатиметься лише шляхом формування інституційної основи ефективного економічного механізму регулювання екологічної сфери, яка враховує закони розвитку як екологічних, так і економічних систем. При цьому, прагнення еколого-економічної системи до стану рівноваги матиме на меті досягнення Парето-ефективності при одночасному вирішенні двох завдань: максимізації добробуту всіх членів суспільства при максимальному збереженні навколишнього природного середовища.

Висновки. Таким чином, проблеми розвитку і наукового дослідження еколого-економічних систем існують через відсутність єдиного методологічного інструментарію дослідження даних систем і виникаючих відносин. Формування методології та методики наукового дослідження еколого-економічних систем стримується недостатньою обґрунтованістю теоретичних висновків. У зв'язку з цим головне завдання полягає в розробці загальної концепції дослідження еколого-економічних систем, яка дозволила б виробити єдину систему показників оцінки різноманітних компонентів, оптимальних з точки зору узгодження інтересів природи і економіки.

Література

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. — 2-е издание, исп. и доп. — М.: Академия, 2004. — 788 с.
2. Бьолер Д. Идея та обов'язковість відповідальності за майбутнє // Філософська думка. — 2007. — № 1. — С. 117–134. — № 2. — С. 77–95. — № 3. — С. 81–99.
3. Вернадский В. И. Научная мысль как планетное явление. — М.: Наука, 1988. — 520 с.
4. Данилов-Данильян В. И., Лосев К. С. Экологический вызов и устойчивое развитие. — М.: Прогресс-Традиция, 2000. — 416 с.
5. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку. — К.: Інтелсфера, 2002. — 234 с.
6. Лещенко К. А. Екологізація глобального економічного простору // Вісник Львівської комерційної академії: зб. наук. праць. — Сер. економічна. — Львів, Львівська комерційна академія. 2011. — Вип. 37. — С. 165–170.
7. Радченко С. Г. Етика бізнесу. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: КНТЕУ, 2014. — 395 с.
8. Федунь Ю. Показники сталості еколого-економічного розвитку // Вісн. Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка. — Сер. міжнародні відносини. — 2008. — № 25. — С. 321–327.

References

1. Bell D. Gryadushchee postindustrialnoe obshchestvo. Opyt sotsialnogo prognozirovaniya. — 2-e izdanie, isp. i dop. — М.: Akademiya, 2004. — 788 s.
2. Bjoler D. Ideja ta obov'язkovistj vidpovidaljnosti za majbutnje // Filososfsjka dumka. — 2007. — N1. — S. 117–134. — N2. — S. 77–95. — N3. — S. 81–99.
3. Vernadskiy V. I. Nauchnaya mysl kak planetnoe yavlenie. — М.: Nauka, 1988. — 520 s.
4. Danilov-Danilyan V. I., Losev K.S. Ekologicheskiy vyzov i ustoychivoe razvitie. — М.: Progress-Traditsiya, 2000. — 416 s.
5. Dejli Gh. Poza zrostannjam. Ekonomichna teorija stalogho rozvytku. — К.: Intelsfera, 2002. — 234 s.
6. Leshhenko K. A. Ekologhizacija ghlobaljnogho ekonomichnogho prostoru // Visnyk Ljvivsjskoji komercijnoji akademiji: zb. nauk. pracj. — Ser. ekonomichna. — Ljviv, Ljvivsjska komercijna akademija. 2011. — Vyp. 37. — S.165–170.
7. Radchenko S. Gh. Etyka biznesu. — 2-ghe vyd., pererob. i dop. — К.: KNTEU, 2014. — 395 s.
8. Fedunj Ju. Pokaznyky stalosti ekologho-ekonomichnogho rozvytku // Visn. Ljviv. nac. un-tu im. I. Franka. — Ser. mizhнародni vidnosyny. — 2008. — N25. — S.321–327.